

MOLLINÁRY BAKÁK A NAGY HÁBORÚBAN

„Megmutatjuk mi az egész világnak
Nincs párja a Mollinárybakának...”
(Népdal)

A Császári- és királyi 38. Gyalogezredet III. Károly állította föl 1725-ben. Ferenc József az ezred hadkiegészítési területének központjául 1867 januárjában Kecskemétet jelölte ki. Ebben az ezredben teljesítette katonai szolgálatát a kecskeméti, ceglédi, nagykőrösi, kiskőrösi, kalocsai, félegyházi és halasi legények nagy többsége. Az ezred tulajdonosa 1867-től Mollináry Antal altábornagy volt. Halála után, 1905-ben XIII. Alfonz spanyol király lett az ezredtulajdonos. A 38-asok boszniai háború óta (1878) tartó nagy népszerűségére jellemző, hogy a kék zubbonyos, fekete hajtókás, fehér csillagos egyenruhájú gyalogezred katonáit továbbra is Mollináry bakáknak nevezték.¹

A háború kitörésekor a 38. gyalogezred I. és II. zászlóaljja, a 38/I géppuskás osztaga Péterváradon állomásozott. Ezek az egységek nem mozgósítottak hanem felrészattak. A IV. zászlóalj és a 38/II géppuskás osztag Kecskeméten; a III. zászlóalj és a 38/III. géppuskás osztag, mint önállóan kikülönített zászlóalj, a hercegovinai Bielicán állomásozott. Az ezred parancsnoka Lukachich Géza ezredes volt.²

Az Osztrák-Magyar Monarchia minden ezrede a harci helyzet függvényében több fronton harcolt, az ezredeket, zászlóaljakat egyik frontról a másikra csoportosították át. A 38. gyalogezred I. és II. és IV. zászlóaljai harcoltak és helyt álltak 1914. augusztus és 1915. január között Szerbiában, 1917. februárjáig a keleti fronton, 1917. február és május között az olasz hadszíntéren, a X. isonzói csatában, 1918. márciusáig Bukovinában, végül 1918. júliusától az olasz fronton, a Piavenál. A III. Kikülönített zászlóalj a 6. hegyidandár kötelékében szolgált. Hellebronth Gusztáv altábornagy, a 6. hegyidandár parancsno-

---

¹ DOROMBY 1936. 12–15.

² DOROMBY 1936. 23.

ka „dandárom elitcsapata”-nak nevezte őket³. A III. zászlóalj 1914. július–1915. május között a szerb hadszíntéren, majd 1915. szeptemberéig az első és második isonzói csatában, 1915. szeptemberétől 1916. januárig ismét a szerb hadszíntéren, 1916. júniusáig a Tiroli fronton, majd 1916. június–1917. december között a keleti hadszíntéren, az orosz illetve a román fronton harcolt. Ekkor, a Monarchia gyalogságának átszervezése miatt beolvadtak a 68. gyalogezredbe.

A háború végén, 1918. novemberében Hahne Rudolf ezredes a meglévő személyi állományt, a mintegy 900 főnyi ezredmaradékot hazavezette Kecskemétre.⁴

A 38. gyalogezred katonáinak mindennapjairól tudósítanak az ezred 1936-ban megjelent emlékkönyve mellett Székely Aurél írásai. Székely nemcsak kiváló katona, hanem a „*Pesti Hírlap*” legolvasottabb háborús cikkeinek írója volt. Ezeket két könyvében összegyűjtve ki is adta, „A 38-as zászló alatt” és „A 38-as bakák, Hannoveri muskétások” címmel. Lőszeres dobozból készült kis íróasztalát tette a térdére, és ezen írt a fronton is:

„Künn a harctereken, ha fárasztó marsok után a regiment valahol végre megpihenhetett [...] szerzőnk bevonult a maga földalatti fedezékébe, tiszti-szolgája fölborított egy üres lőszeresládát, azt letakarta ócska ujságpapirossal és készen volt az íróasztal. Ezen az ide-oda-mozgó improvizált íróasztalon, esténként egy szál gyertya szegényes lángja mellett, tintaceruzával írogatta össze egy-két erre a célra lopott órácska alatt megfigyeléseit és benyomásait.”⁵

A 38. gyalogezred ezredtörzsében szolgált, majd század–végül zászlóaljparancsnok volt:

„Szegény Székely kapitány tragédiája az volt, hogy utolsó halottja lett az ezrednek 1918 október 31-én az olasz fronton. Az utolsó ütközetben mástól veszi át a zászlóaljparancsnokságot [...] Fél óra múlva megsebesül. Angol fogságba kerül azért halálos sebével, mert kérésére, könyörgésére sem adtak neki az

---

³ DOROMBY 1936. 183.

⁴ DOROMBY 1936. 23–279.

⁵ SZÉKELY 1916. 5.

ongolok tetanusoltást. Másnapra hajnalban kiszenvedett. Éppen e napra lett esedékes őrnagyi előléptetése.”⁶

A tanulmány a forrásrészletek segítségével mutatja be a 38-as bakák fronton töltött mindennapjait. A terjedelmi korlátok határozzák meg a feldolgozott anyag mennyiségét.

A lövészárkok világa

Azokon a hadszíntereken, ahol állóháború alakult ki, a frontvonalakat folyamatosan építették, erősítették. A katona életének színtere a lövészárkok volt, amelynek állapota összefüggött az adott hadszíntér terep- és talajviszonyaival: kő, fa, föld, homokzsák, vessző is boríthatta. A másfél, két méter mély, két méter széles árkokat mellvéddel és törésekkel látták el, innen tüzeltek gyalogsági fegyverekkel. „A mellvédek könyöktámláján vékony vesszőfonás. Így nem sározódik be, nem lesz homokkal tele a fegyver.”⁷

A háborús körülmények, a folyamatos tűzharc ellenére a lövészárkokban eltöltött napok is válhattak egyhangúvá. „Mindent meg lehet szokni, a pergőtűzet is, nem tesz már senkit idegessé a szakadatlan süvítés, csattogás, robbanás [...] a gránátzilánkok éneke”⁸

A fedezékek, árkok egyik legfontosabb funkciója a védelem volt:

„Legénységem jórésze már gránátbiztos földözékben lakik, [...] Csak most tudom igazán megbecsülni a nehéz gránátok ellen is védő földözékeket. Védelmi állásban csak két dolog fontos: Kellő számú rókalyuk s ezekbe jó legénység. Minden egyéb mellékes.”⁹

Az állások kiépítése folyamatosan munkát adott a bakáknak. „Gyönyörű tölgyfaerdőben nézünk farkasszemet a muszkával. Már csaknem elkészültek ismét a gránátziherek. Tartalék állások, összekötő

---

⁶ DOROMBY 1936. 294.

⁷ SZÉKELY é.n. 169.

⁸ SZÉKELY é.n. 101.

⁹ SZÉKELY é.n. 147.

árkok, tranzversális lőárkok alkotnak már egy összefüggő pozíciót... az idegen részére labirinthust.”¹⁰

Az idő előrehaladtával azonban a legénység igyekezett a sokszor hónapokra otthonául szolgáló lövészárkot nem csak harcászati szempontból megfelelővé tenni, hanem a helyben található, beszerezhető anyagokkal minél otthonosabbá is varázsolni. Szükség is volt erre, hiszen a mindennapok itt zajlottak, az alvástól a pihenésen, a szolgálaton, és az étkezésen át. Akkor volt lehetőség az állások alakítására, ha az adott frontszakaszon nyugalmasabb napok, hetek következtek:

„A futóárkok falai, a traverzek, a lőállásokra vezető lépcsők mind kosárfonással voltak takarva. A legénységi fedezékek a békebeli laktanyák tisztaságával versenyezhettek. A lövészárkok hátfalába mélyedések vágattattak és bennük egy-egy srappnell mint virágváza szolgált, hova hátulról virágot szedtek. Sok ily mélyedésben egy-egy szent szobor állott.”¹¹ „Egy már öszülő öreg csont kis asztalt, padot faragcsál magának egy nagy fa alá. Nyirfaágakból készült fegyverállvány, szép sorjába kiigazítva, odatámasztják fegyverüket [...]. Alatta a Rüstung, melyből csak a gázmaszkot hordja magával a baka állandóan.”¹²

A gázmaszkot szigorú parancs értelmében maguknál hordták a katonák:

„Minden ember, tiszt, legény állandóan magánál hordja a gázmaszkját. Nehezen szoktuk meg. A baka még most is játéknak tekinti a furcsa álarcot. Szigorú parancs, pár büntetés s most úgy hozzászókkott a legénység, hogy a vállára dobja, ha csak a szomszéd deckungba megy is. Már meg is szerették, el is keresztelték. A gázmaszka szó nem elég sima, lett belőle »gázmacska« s utóbbi időben röviden macska. Ráírta minden baka a gázmacska vászon tasakjára a nevét s egy macskafejet is rajzolt rá.”¹³

---

¹⁰ SZÉKELY é.n. 15.

¹¹ DOROMBY 1936. 326

¹² SZÉKELY é.n. 16.

¹³ SZÉKELY é.n. 46.

Baróti Jenő főhadnagy parancsnoksága alatt álló, II. zászlóalj 6. századát az ezred mintaszázadának tartották. Így írtak róla az egykori szemtanúk:

„Maga az állás lehet mondani, az ezred legszebben kiépített állása volt. Nemcsak az akkori harcászati követelményeknek felelt meg minden bírálat felett, hanem szépészeti szempontból is meghaladta azokat a mértékeket, melyekkel a lövészárók szó oly rideg képeket és fogalmakat alkottak velünk. Baróti főhadnagynak minden igyekezete azon volt, hogy a fronton levőknek az árokszolgálatot, harckészségei, az adott körülmények között nemcsak elviselhetővé legye, hanem azon messze felül, kellemessé.”¹⁴

Az egymás mögötti vonalakat összekötő árkok kapcsolták össze. Nemritkán négy-öt lövészárók sorakozott egymás mögött 100–200 méteres távközökben, egyes szakaszai külön nevet is kaptak:

„Megnézem második vonalunkat. Nem találnék oda, ha minden árokkeresztvezésnél jelzőtábla nem volna. Szépen kicirkalmazták az emberek, — amint illik is közös hadsereg ezredjében, — magyarul és németül. — Zur 2. Linie. — . . . Nagykőrösi utca : — vagy : — Munitionsmagazin — Muszkaeledel —”¹⁵

„Erre jobbra vezet a Mollináry-körút ott kezdődik a Kőrösi-utca. Kék ceruzával vagy korommal megírt papendekli fatáblácskák viselik az utcák neveit. Megszámolták minden egyes ember fődözékét is.”¹⁶

Az árkokat esőzések alkalmával számtalanszor elöntötte a víz, télen befedte a hó, a katonák a kezdetleges lövészárkokban térdig sárban, jó esetben az árok aljára lefektetett pallókon, cölöpökön jártak: „Most már nem mérgesít a sok eső. Járdák vezetnek itt keresztül-kasul, alattuk csatorna.”¹⁷ A bakák sokszor átázott, nedves vagy rájuk fagyott ruhában és felszereléssel harcoltak. Feljegyzések szerint hevesebb harci események időszakában napokig nem került le a lábukról a bakancs

---

¹⁴ DOROMBY 1936. 326.

¹⁵ SZÉKELY é.n. 169.

¹⁶ SZÉKELY 1916. 48–49.

¹⁷ SZÉKELY é.n. 148.

sem: „Menjünk aludni. Micsoda boldogság mostanság az éjszakai nyugalom. Le szabad vetni a cipőt is.”¹⁸

A tisztí fedezékeket igyekeztek komfortossá tenni. A környezet adta alapanyagokat használták fel, a keleti fronton pl. a nyírfát. Fontos volt az ablak is, a sok írásos munka, a nagyarányú adminisztráció miatt:

„Közepén nagy nyírfaasztal (itt fogunk négyen, ebédezni, vacsorálni), körülötte három kényelmes nyírfakarosszék, szinte elvész a tágas dekkungban a széles, faragott nyírfaágy. Minden hófehér, akár egy fehér leányszoba. Két nagy ablak szolgáltatja a világosságot, itt már nem kell nappal is gyertyafénnyel rontani a szemem.”¹⁹

Egy másik leírás az ezdedes fedezékét mutatja be:

„Ezredesünk földözéke átalakult minden kényelemmel berendezett lakássá. [...] A szoba nagyon lakályas. Egy kis vaskályha szolgáltatja a meleget, a füstlevezető csövek elhelyezése és megerősítése valóságos építészeti remekmű. A menyezetről két kocsikötő láncon üres töltényes láda lóg le oly magasságban, hogy asztal gyanánt szolgálhasson.”²⁰

Tartalékban

A fronton szolgáló katonák mindennapjaikat az első vonalban és a tartalékban felváltva töltötték. A katonák kipihenték fáradalmaikat, rendbe hozták öltözetüket, javították eszközeiket, fegyvereiket, tisztálkodtak. Neves előadóművészek járták a hadszíntereket, de a katonák között is voltak jó hangú énekesek, zenészek, akik saját szórakoztatásukra szerveztek műsorokat, előadásokat: „...a kedély emelésére, úgynevezett »kabaré« előadásoktartották ébren a humor, jókedv soha ki nem merülő forrásait épségben.[...] A rögtönzött előadásaiknak bombasikerük volt.”²¹

---

¹⁸ SZÉKELY é.n. 12.

¹⁹ SZÉKELY é.n. 147–148.

²⁰ SZÉKELY 1916. 48.

²¹ DOROMBY 1936. 326.

A bakák szabadidejükben kártyáztak, adomáztak, tekéztek, sakkoztak, naplót és leveleket írtak, sportoltak és mulattak:

„...pár lépésre egy szál cigány, a félegyházi cigánybanda primása játszik szép nótákat. [...] Megkezdődnek a sakk, kugli, kártyapartik. Valakit avval gyanúsítanak, hogy éjszakánként kibújik a dekkungból és holdvilágnál gyakorolja a kuglidobást, oly jól tudja.”²²

A Székely Aurél emlékezik meg Piane barakkvárosról. Az orosz fronton, Luck térségében egy tartalékszázalój fél év alatt alakított ki egy pihenőhelyet. Itt a hátravont katonák regenerálódása, pihenése történt meg. A 38-as és a szolnoki 68-as bakák használták felváltva, pihenőidejük alatt:

„A legtalálhatóbb egy üdülőteleppel összehasonlítani az új Piane-t. Minden századrayon nyírfakerítéssel körülövezve, a kerítéseken belül ízlésesen gruppirozott apró parkok, ezekben nyírfából készült padok, asztalok, kerti székek, kuglizó, napfürdő s mindenütt a papírkosár, meg a kis ládika a cigarettamaradványok számára. Kis töltésén épített járda a tavonkeresztül, a források deszkamedencével körülépítve. Ide járnak a bakák ivóvízért.

Benézünk egy házba. Rendes kaszárnyaszobák váltak belőlük [...] Minden szoba padolva, végig jobbról is, balról is priccsek, ezek fölött kenyeres polc, ennek peremén a »kopfcédula«. Minden század külön fürdőszobával büszkélkedik. Szerterhordták egy gépgyár minden kazánját, ezekben melegítik a fürdővizet. Ni! amott a borbélyüzlet. Az ajtó fölött 2 borbély tányér, mely symbolumok nemrég még heringes dobozok fenekéül szolgáltak. Megnézzük a színházat is. Pár igazi színész mulattatja itt esténként a bakatársaságot.”²³

A rendre és a tisztaságra is igyekeztek felügyelni:

„Hol 1000 baka tanyázik, mindig akad elhajított cigarettavég, papírszelet. Itt nem. Minden 20—30 lépésre egy papírkosár, közbe egy-egy faládika: – »Tessék a cigaretta-véget idedobni!« Már annyira fegyelmezett a Bataillon, hogy egy gyufaszálat se mer senki a földre dobni. Az első időben a zászlóaljparancsnok

---

²² SZÉKELY é.n. 23, 57.

²³ SZÉKELY 1916. 216–217.

személyesen ellenőrizte szigorú rendeleteit. Ha valahol egy elhajított levélborítékot talált, elolvasta ki a címzett s rapportra került az illető. Fölismerte a tisztí cigarettá végeket, a legénységeket s volt bőséges »iskolázás.« Végül persze elérte, hogy pedáns tisztaság és rend uralkodik a faluban.”²⁴

Általános volt, hogy hosszabb hadműveleti szüneteken zöldségféléket termesztettek, állatokat neveltek, kiegészítve a kincstári ellátmányt: „A kastély pár holdas veteményesét most ássa föl egy sereg baka, ez évben a regiment számára terem itt krumpli, meg káposzta.”²⁵

A katonákat kiszolgáló mesterek jelen voltak a front mögött, a felszerelés, a fegyverek, a ruházat javítása folyamatos volt. Működtek tábori mosodák, kovácműhelyek, borbélyok, pékek, fogorvos is:

„Körül sétálok a trainparkban. A kocsitábor mögött a kovácműhely. Tábori kohó fölött dolgozzák ki a patkót, négy-öt lovat hoztak a patkoláshoz. Két katonabognár a maródi kocsikat, három szíjgyártó a megrongált szerszámrészeket reparálja.”²⁶

„Egyik szobában 8—10 suszter javítja a bakancsokat, borjúkat. Mellette a szabóműhely. Esztergályosok faragott bútort gyártanak. Nagy élénkség a kovács- és bognárműhelyekben”.²⁷

Baróti főhadnagy mintaszázadában az egyik legfigyelemremélőbb intézkedés az iskola felállítása volt, ahol negyven baka tanult meg írni, olvasni:

„...összeszámoltatta a század analfabétáit és a bőven rendelkezésre álló tanítókkal a rajvonalba is iskolát állított fel. Erre a célra ásatott egy hosszúkás formájú hosszúkás formájú árkot, melynek közepén húzódott az »asztal« azaz az árok közepén meghagyott földtömb. Ez gyeptéglákkal lett lefedve és oldalára körbe, kosárfonásból készített puli erősített. Ebben az árokban padokul a körbe futó földlépcső szolgált. Az árok egyik hosszabb oldalán állt a vonalozott tábla és megindulhatott a kultúrmunka. A tanszereket Baróti az Országos Közművelődési Tanácstól kérte és kapta és már semmi sem akadályozhatta meg

---

²⁴ SZÉKELY 1916. 216.

²⁵ SZÉKELY 1916. 218.

²⁶ SZÉKELY 1916. 57.

²⁷ SZÉKELY 1916. 218.

a századnál szolgáló Faragó Ambrus, Huszka Imre és Mocsár Albert tanítókat, hogy a század analfabétáit, mint Hambalkó káplár, Matejka őrvezető (cseh), Leskó, Géber, Lukácsi, Búzás, Szauter, Csonki, Kálmán, Fodor (a század 40 éves Fodor bácsija), Kis, Keskeny gyalogosokat, megtanítsák a betűvetés boszorkányos mesterségére s örök hálával ne adózzanak annak, aki pótolta azt, mit gyermekkorukban el kellett mulasztaniok.”²⁸

Levéliírás

A hátországgal, a családdal való kapcsolattartás egyetlen módja a levél volt. Az otthonról, szeretteik sorsáról levélben értesültek a katonák és ők is rendszeresen beszámoltak reményeikről:

„Ma éjjel tiz-tizenötezer levelet kézbesített a tábori posta ezredünk számára. Az ennek nyomán támadt öröm leírhatatlan. [...] Amikor nevem hallottam és átnyújtották édes kicsi feleségem első levelét, úgy éreztem, mintha megmarkolta volna valaki a szívemet és pár könyvet kellett felszárítanom.”²⁹

Pihenőidőben rendszeres elfoglaltság volt a levéliírás az írástudó katonák számára: „Még tart az ebédpihenő, pár baka kártyázik, néhány a fegyverét tisztítja, a legtöbb levelet ír.”³⁰ A levéliírás mindennapos volt, témái a mindennapok, az időjárás, a mezőgazdasági munkák, a várható termés és a szaporodó gondok voltak. A levelek hatalmas száma rendkívül megterhelte a postát:

„Parancs érkezett, hogy minden embernek csak egy lapot szabad írnia naponta, mert nem győzi munkával a tábori posta. [...] De ki jár túl a baka eszén? Ismerek egyet, ki a szigorú parancs dacára is 3—4 lapot »szörköszt« napjában. Azonban nem adja be egyszerre, meg nem is egy helyen. Egyet reggel visz a naposnak, egyet dél felé a szomszéd század naposának ad át, egy harmadik

---

²⁸ DOROMBY 1936. 326.

²⁹ SZÉKELY 1916. 19.

³⁰ SZÉKELY é.n.148.

szerezmetes izenetet a faluban átvonuló zöldparolinósoknak csúsztat oda feladás céljából.³¹

Étkezés

A 1914-ben a frontvonalban harcoló katona napi ellátmánya 70 dkg kenyér, 40 dkg hús, 10 dkg főzelékféle, 2 dkg zsír, 2 darab kávékonzerv, 10 szál cigaretta volt, ez 1918-ra 50 dkg kenyérré, 18 dkg húsrá csökkent. A frontszakaszok egy részén a víz utánpótlás is komoly nehézségeket jelentett. Az kutak, források időszakonként, a harci cselekmények függvényében megközelíthetetlenek voltak: „Honnan vizet előteremteni? A forrást már napok óta nem használjuk, föltúrta 4-5 gránát. Nem tanácsos így napvilágnál a mocsár tájékára menni.”³²

Az alapellátást a mozgókonyha biztosította, az ezredeknél kenyérsütődéket működtettek. A tábori konyhák az első vonal mögött voltak:

„Az erdő egy hajlásán látom előbukkanni a gulyásagyút, szólni akarok a naposnak, hogy jöhet a legénység, de nini, már is itt áll libasorban az éhes társaság. Nyilván külön őrt állítanak fel az erdőben, aki a konyha közeledését jelzi. Alarmnál nincs oly hirtelen együtt a század, mint a menázsiosztásnál. Az öreg Kuhajda már porciózza hatalmas merőkanalával a vacsorát. Az emberek egy része visszaballag a tele sajkával az árokba, egyesek azonban a konyha közelébe maradva és nagy sietve fogyasztják állva, vagy egy-egy fatörzsre kuporodva a vacsorát. Annyira éhesek.”³³

A katonák élelmezése egyenetlen volt, hogy az utánpótlás késett, hol az étel szállítása ütközött nehézségekbe:

„Nem gyerekjáték rendesen élelmezni a csapatokat. [...] megindul az ezred tizenhárom mozgókonyhája, hogy elérje délig az ezredet és megkapja a legénység a menázsit. Amde ez nem sikerül mindig. A minap reggel megindultak a konyhák, egész nap, egész éjjel meneteltek és csak másnap reggel ötkor találtak

---

³¹ SZÉKELY é.n. 11–12.

³² SZÉKELY é.n. 136–137.

³³ SZÉKELY é.n. 49.

rá az ezredre a tegnapi ebéddel. De ez érthető. Az ezred egy nap alatt a legkülönbözőbb szituációkba jut. A mozgókonyhák keresik.”³⁴

Málhás állatoknak nagy szerepe volt az élelmiszer szállításban:

„A töltényes és a konyhakocsik csak mintegy két kilométernyire közelednek hozzánk, ott a töltényt, illetve a menázsit málhás állatokra rakják, amelyek ezt másfél kilométerrel közelebb hozzák, hogy onnan emberek hordják a rajvonalba. [...] s ha már semmiképp sem jutnak földve a rajvonalig, kötelekkel vontatják be a töltényes ládákat, fekete kávé, teát, pálinkát tartalmazó hordókat, meleg menázsitól párolgó üstöket, vagy kenyeres zsákokat.”³⁵

A bakák olykor napokig nem jutottak pótláshoz. Noha támadás előtt a legénység ellátását általában feljavították, a háború végén a katonák sokszor alultápláltak voltak, éheztek. Az ételt a lövészárkokban fogyasztották el a bakák:

„Van, ki a sötét Schwarmdeckung egy belső sarkába bújik és ott falatozik, az éhesebbek beállnak egy mellékárokba, úgy kanalazzák állva a meleg levest; egy része a saját lőréséhez megy vissza, csak ott érzi magát »otthon«. [...] A deckungfenékén szépen kiriöhtolva a bornyúja és kenyeres tarisznyája. Hiába, csak itt esik legjobban az ebéd. Elő keresi a tarisznyából a kenyeret és az »eszécájgót«, a bornyúja háta az ebédlőszék.”³⁶ Egy másik leírás a lövészárkokban elfogyasztott ebédéről: De még valamire jó a sok mellvéd. Kicsi csoportokban a mellvédekre telepszik a század ebédosztáskor. [...] Így aztán mintha e célra készített támlás pad lenne, a mellvédek lépcsőin fogyasztja el menázsiját a legénység.”³⁷

A családok otthonról küldött csomagokkal pótolták a fronton lévők hiányos kincstári ellátását: „A postát hozzák. Reglement szerint

---

³⁴ SZÉKELY 1916. 33–34.

³⁵ SZÉKELY 1916. 43.

³⁶ SZÉKELY 1916. 194.

³⁷ SZÉKELY é.n. 166–167.

ostromot rendeznek bakáéka csomagok ellen. Boldogan szorítja hóna alá a kis faládikát ez is, amaz is.”³⁸

A leleményességnek és találékonyságnak különleges példája volt a pohár elkészítése:

„Minden egyes baka azon töri a fejét, hogy kényelmesen rendezkedjen be. ...Már derogál nekik a bádogmericske, üveg pohárból isszák a feketekávé. Akinek nem küldtek hazulról befőttel vagy mézzel bélelt poharat, az hamarosan gyárt egyet. Összeáll két baka, találtak egy ásványvizes vagy borosüveget, spárgát csavarnak a flaskó hasa körül, és addig húzzák az üvegen körül a spárgát, míg forró nem lesz. Ha most bedugják az üveget az előre odakészített vizesvödörbe, oly akkurátusan pattan el az üveg a közepén, hogy gyárilag se mehetne szebben. Kicsit körülreszelik még a csonka üveg szélét, hogy ne sértse az ajkat, és kész a pohár.”³⁹

Fotókon és leírásokban egyaránt előfordult, hogy a front közelében élő gyerekeket a katonák élelmezték. A 38-as ezred esetében is találkozhatunk ezzel:

„Osztyák a menázsit. A bakák mögött 20-30 falusi gyerek vár egy kis meleg levesre. A szakács végignézi az idegenlégiót, kommandéroz: Hapták ...Föltakarni! S mivel nem értik meg a szavát egyenként glédába állítja az 5-6 éves leánykákat, fiúkat. Azok beállnak a sorba, és most már föltakarnak egymásra, türelmesen várják mikor kerül rájuk a sor, mikor nyújthatják a szakács elé a csuprot.”⁴⁰

Tisztálkodás, higiénia

A lövészárkok mostoha körülményei között ritkán adódott lehetőség a tisztálkodásra, ez az élőködők elszaporodásához vezetett. A katonák a bárhol felállítható tábori zuhany fürdőben fürödhetek több-kevesebb rendszerességgel:

„A végállomáson pazarul berendezett fürdővonat vár ránk. Tizes csoportokban vezényszóra fürdik meg a század. Egy altiszt

---

³⁸ SZÉKELY 1916. 188.

³⁹ SZÉKELY é.n. 151–152.

⁴⁰ SZÉKELY é.n. 11.

harsányan vezényli: Vetközni!...Amikor a zuhany alá áll tíz baka: ...Megnedvesíteni!... Erre pár percig meleg víz csurog a baka nyakába. Alig hogy nedves a teste, eláll a zuhany. Az altiszt tovább vezényel: Beszappanozni!...s már dörzsöli magát a csoport. Most újból: ...Lemosni!... s igazán alig volt ideje a szappant lemosni magáról, már elállítja a zuhanyt, s fölcseréli a tíz embert tíz más, hogy emezek öltözködjének.”⁴¹

A tábori gőzmosodában fehérneműjüket, egyéb ruhadarabjaikat kimosták, majd gőzzel fertőtlenítették a paraziták ellen:

„Megnézzük a fürdőházat. Az első szobában három-négy borbély formálja a legények fejét. [...] a szanitécek gőzdesinfektorban mészárolják ki a baka legcsúnyább ellenségét blúzból, nadrágból, pokrócból. A megtisztalkodott legénység nem a régi, hanem új, tiszta fehérneműt kap, amikor a negyedik szobába lép.”⁴²

A katonai szolgálat alatt a higiénia iránti igény is változott, a tisztek egy része rendkívül szigorúan megkövetelte a rendszeres tisztálkodást:

„A mindennapi fürdőt, ha másként a harctéren is nem tudta biztosítani, töltényes láda szolgáltatta, végső esetben az elmaradhatatlan zuhany- és lábfürdőt. Történeti tény, hogy a járvány az ő századával bírt legkevésbé.[...] Oly hatással tudott lenni e tekintetben is a legénységre, hogy a higiénia iránti fogékonyságot második természetükké lette. Arról meg lehet tudni, ha a napszámos ember is az illető, hogy egykor a Thuránszky századjában szolgált még ma, 15 év távlatából is, mert az ilyen mosdatlan kézzel le nem ül enni, de még a körmeit is rendbe hozza.”⁴³

---

⁴¹ SZÉKELY é.n. 59.

⁴² SZÉKELY 1916. 201–202.

⁴³ DOROMBY 1936. 292

Hit a fronton

A hadvezetés igyekezett minden felekezet számára biztosítani a vallás gyakorlásának lehetőségét, tábori lelkészt biztosítani. A 38. gyalogezrednek két tábori lelkésze volt, egy katolikus és egy református: Pálffy Lajos r. k. tábori lelkész, majd 1915. októberétől Mika Ferenc róm. kath. lelkész és Okos Gyula református lelkész

A lelkészek a legnehezebb időkben is ott voltak a katonák mellett, és egymást segítve végezték szolgálatukat. Az együttműködés szép példáját vetette papírra Okos Gyula református lelkész:

„A testvéries együttérzésnek és működésnek egyik legragyogóbb példáját éppen Pálffy Lajos rk. ezredlelkésztársam adta [...] 1915 április végén, mikor a domafalviütközet után el kellett készülnünk arra, hogy az orosz túlerő minden órában áttörheti frontunkat, s akkor a két egymás mellett lévő hegyen elszórva fekvő sebesültjeink és halottaink az oroszok kezébe esnek, [...] ő maga mondotta: „Kedves Testvér, menj te az egyik hegyre, én a másikra, én megáldom a tieidet, te áld meg az enyéimet is, nincs most időnk a válogatásra. Szívesen veszik azok bármelyikünk kezéből a vigaszt, s az a jó Isten meghallgatja mindkettőnk imáját egyaránt!”⁴⁴

A hosszabb ideig álló frontszakaszok mögött gyakran építettek a katonák fából tábori kápolnákat. Így tettek a 38. gyalogezred bakái is. Erről tudósít az 1916. augusztusából származó leírás:

„Erdő közepén a brigád kommando, az ezred trénje, az ezred és a zászlóaljparancsnokság. Az elképzeltettség legjobb helyén a lelkész urak deckungja s ettől pár száz lépésre a most épülő kápolna. A napsugárban ezüstösen fénylő nyírfából van összeróva a kis templom váza.”⁴⁵

A temetés a tábori lelkészek egyik leggyakoribb feladata volt: „Lenn a faluban temetnek [...] Már hozzák a fiút, ki a hajnali munkánál lelte halálát, koporsója egy sátorlepedő, szemfedője a köpenye.”⁴⁶

---

⁴⁴ DOROMBY 1936. 298.

⁴⁵ SZÉKELY é.n. 15.

⁴⁶ SZÉKELY 1916. 219.

Összegzés

A mindennapi életnek számos olyan területe van, amely a tanulmány nem tért ki: a családtól távol élő katonák lelkiállapota, a helyiakkal való kapcsolattartás, a frontbarátkozások, az ünnepek, egy-egy meghatározó személy, stb. Az azonban a bemutatott példákból is jól leszűrhető, hogy a katonák harctéren, a harc szüneteiben próbálták környezetükben mindinkább emberibb viszonyokat kialakítani, és előre tekinteni az embertelenség poklában.

IRODALOM

DOROMBY József

1936 *A volt cs. és kir. 38. gyalogezred története és emlékkönyve.*
Hollósy Nyomda, Budapest.

SZÉKELY Aurél

1916 *A 38-as zászló alatt.* Légrády Testvérek kiadása, Budapest.
é.n. *38-as bakák, hannoveri muskétások.* A Magyar
Kereskedelmi Közlöny Hírlap és Könyvkiadóvállalat
Kiadása, Budapest.

BOGNÁR, ANIKÓ

MOLLINÁRY SOLDIERS IN THE GREAT WAR

The centre of the rerecruiting area of 38th infantry regiment of Austria-Hungary was Kecskemét. Most of the soldiers of Kecskemét, Cegléd, Nagykőrös, Kiskőrös, Kalocsa, Félegyháza and Halas spent their military service in that regiment. In the first world war the infantrymen of the 38th regiment fought at all fronts, including Russian, Italian and Serbian. The study shows the everyday life of the soldiers with the help of source details. The systems of trenches were worked as the living place

of the armymen. They tried to make these homelike and comfortable. The places of regeneration were the camps which built especially for that exercise where the soldiers grew vegetables and learned to write and read. In the trenches the eating, cleaning and the letter writing were the basic tasks of the soldiers. The religion was the “shelter” which gave strength for the armymen. The pastors of all faiths helped the soldiers in their psychical problems.

Gyalogos katona, feltehetően a Császári és királyi 38. gyalogezredből
(Polgár Zoltán gyűjteményéből)